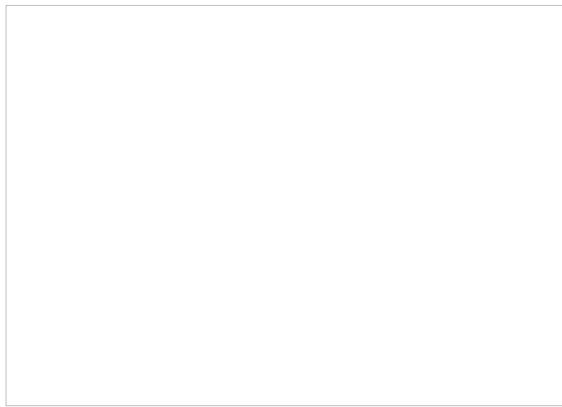

Akyda sözünüň düşündirişi.

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

Akyda (عَقِيدَة) sözünüň sözlük manysy:

Akyda sözü arap dilindäki “a-k-d” (ع - ق - د) kökünden emele gelendir. Bu söz köki: bile bolmak, berk edip daňmak, gemyldamaz ýaly birikdirmek, pugtalamak, mäkämlemek ýaly manylaryny aňladýar. Mysal üçin arap dilinde ýüpi düğün edip daňmak sözü hem bu söz kökünden emele gelendir, ýagny ýüpi biri-birine berk edip baglamagy aňladýar.

Adalgadaky (termindäki) manysy:

Bir kişiniň akyda edip kabul eden, ynanja degişli zatlarda kalby bilen baglanan, şeksiz-şübhesiz kabul eden ynanjyny beyan etmek üçin ulanylýar.

Dini manyda akyda bolsa, amallara dälde diňe ygtykada, ynanja degişli hökümlerdir. Mysal üçin: Allahyň barlygyna we Pygamberleri, kitaplary ugradanyna ynanmak ýaly meseleler.

Arapça akyda (عَقْدَة) sözün köplüğü “Akaid”dyr (عَقْدَة).

Gysgaça: Akyda bir kişiniň dogry ýa-da ýalňyş bolsun tapawudy ýok, kalpdan kabul edip we şeksiz-şübhesiz ynanan zatlarydyr.

Yslam akydası:

Yslam akydasynyň esasy: Allaha, Perişdelere, Kitaplara, Pygamberlere, ahyryet gününe, kadara, haýryň we şeriň Allahdan gelýändigine ynanmakdyr. Bular imanyň alty rükünü, şartıdır.

Gayba degişli meselelere, diniň esasy hökümlerine, selef-salyhyň ijma eden hökümlerine şeksiz-şübhesiz iman etmek hem akyda degişlidir.

Hususanam Yslam akydası diýilende, ähli-sünnet we'l jemagatyň (أهل السنة والجماعة) akydası göz öňüne tutulýar.

Çünkü Ähli-sünnediň ýoly, Allah Tagalaň hak dini Yslamyň özidir. Bu akyda iň haýyrly ynsanlar bolan sahabalaryň, tabygynlaryň we taby-tabygynlaryň¹ akydasıdyr.

Yslam akydasynyň ähli-sünnet we'l jemagat tarapyndan kabul edilen başgada atlary bardyr. Ähli-sünnet we'l jemagatyň akyda ylymyny beyan etmek üçin ulanýan adalgalarynyň iň meşhurlary şulardyr: **Töwhit, Sünnet, Usulud-din, Fykhy-Ekber, Şerigat we Imandyr**.

Dogry Akydanyň ähmiýeti we jemgyýetiň oňa mätäçligi:

Dogry akydanyň her bir kişiniň we jemgyýetiň durmuşynda örän uly ähmiýeti bardyr. Hüt şonuň üçin Pygamberimiz Muhammet (sallallahu aleýhi we sellem) Mekkede 13-ýyllap, ynsanlary dogry akyda, Allahy birlemäge we şirkىň ähli görnüşlerini terk etmäge, bidgat we hurafa zatlardan saplanyp, ýeke-täk Allaha ybadat edip, bir Allaha sygynmaga çagyryardy.

Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) haçanda bir halka dini dagwat etmek üçin dagwatçı ugradanda, oňa ilki bilen ynsanlary Allahy birläp, ýeke-täk Allaha ybadat etmegi we şirkى terk etmeklerini öwretmegi, tabşyrardy. Hüt şonuň üçin Muaz bin Jebeli (radiallahu anh) Ýemene dagwatçı edip ugradanda, Oňa:

إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ مُّطَاعِنُوا لَذَّكَرَ فَأَعْلَمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ

أَفْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَواتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلِيلَةٍ

(فَلِكِنْ أَوْلَى مَا تَدْعُهُمْ إِلَى أَنْ يُوحِدُوا اللَّهَ)

“Sen ähli-kitapdan bolan halkyň ýanyna gidýärsiň, olary ilki bilen: Bir Allahdan başga Hak iläh ýokdugyna we Meniň Allahyň Resuludygyma şäýatlyk etmäge çagyrlar! (Başga bir rowaytada: Allahy töwhit etmäge, bir Allaha ybadat etmäge çagyrlar)². Eger olar buny kabul etseler, Allahyň olara günde baş wagtyna namazy parz edenligini öwret” ³diýip, tabşyryk berýär.

Pygamberimiziň (sallallahu aleýhi we sellem) Muaza (radiallahu anh) ynsanlara yslamyň başga rükünlerinden öň, ilki bilen töwhidi öwretmekligi tabşyrmagy, akydaň ähmiýetini we ynsanlaryň töwhide bolan mätäçligini görkezyän aýdyň delildir.

Buny şu aşakdaky görnüşde jemläp bileris:

- 1-Dogry akyda jemgyetiň gurluşynyň, dogrylygynyň, baglylygynyň we jenayatlardan saplanmagynyň aslydyr.
- 2-Dogry akyda bir kişiň durmuşynyň we píkir-düşünjesiniň dürs we pák bolmagynyň sebäpkäridir.
- 3-Dogry akyda üsti bilen janlar we mal-mülk goralar.
- 4-Dogry akyda amallaryň kabul bolmagynyň sebäpkärdir.
- 5-Dogry akyda ynsan aklyna we dine ters bolan rymlardan, bidgat we hurafalardan saplanmagyň sebäpkäridir.
- 6-Dogry akyda jennete girmegiň we dowzahdan halas bolmagyň ýolydyr.

Ynsan ogly ilki ýaradylanda Töwhit akyadysy bilen ýaradylandyry.

Allah Tagala ynsanlary ilki ýaradanda, olaryň hemmesi töwhit akydaly we hak dindediler. Emma wagtyň geçmegi bilen ynsanlaryň arasynda şirk peýda bolýar. Şirkiň başy bolsa, Nuh Pygamberiň kowmundaky käbir kişileriň ölüp giden öwlüyü, salyh kişiler hakynda öte geçip, soňlygы bilen olara ybadat etmeleri sebäpli emele gelýär we göz başyny olardan alyp gaýdýar.

Bu barada Allah Tagala Kur'an-Kerimde şeýle diýýär:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِّرِينَ

“Ynsanlar bir ymmatdylar. Soňra Allah Tagala olara buşlykjy we ägä edujy edip pygamberler ugratdy....”⁴
وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا مُؤْمِنَةً وَاحِدَةً فَأَخْتَلُوهُ

“Ynsanlar bir ymmatdylar, soňradan bölündüler...”⁵

Kutsi hadysda⁶ Allah Tagala şeýle diýýär:

إِنِّي حَفَظْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ ، وَإِنَّهُمْ أَنْتُهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالُهُمْ عَنْ دِينِهِمْ ، وَحَرَّمْتُ عَلَيْهِمْ مَا أَخْلَقْتُ لَهُمْ ، وَأَمْرَتُهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا

“Bendelerimiň ählisini hanif⁷ edip ýaratdym. Soňra şeytanlar gelip, olary dinlerinden uzaklaşdyrdylar. Olara halal edenimi haram etdiler we maňa şirk goşmaklaryny buýrdylar”.⁸

Abdullah bin Abbas (radiallahu anh) şeýle diýýär: “Adam (aleýhis salam) bilen Nuh pygamberiň arasynda 10-asyr bardyr. Bu 10-asryň içinde ýaşanlaryň hemmesi musulmandylar”.⁹

Allah Tagala Nuh Pygamberiň kowumy barada şeýle diýýär:

وَقَالُوا لَا تَرُنَّ آلَهَتُكُمْ وَلَا تَرُنَّ وَدًا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَعْوَثْ وَيَعْوَقْ وَنَسْرًا

“Olar (Müsrukler) aýtdylar: Ilählaryňz bolan Weddi, Suway, Ýagusy, Ýauky, we Nesry asla taşlaýmaň!”¹⁰

Aýatda geçen Wed, Suwa, Ýagus, Ýauk we Nesr bularyň hemmesi Nuh Pygamberiň kowumynyň çokunan butlarynyı adydyr. Haçanda Huh (aleýhis salam) olara gelip bu butlara sygynmaň, bulara ybadat-doga-dileg etmäň! Ýeke-täk Allaha ybadat ediň diýende, Nuh Pygamberiň kowumdaşlary öz dogan garyndaşlaryna: Nuhy diňläp butlaryňzy taşlaýmaň diýip, aýatda geçen: **Ilählaryňz bolan Weddi, Suway, Ýagusy, Ýauky, we Nesry asla taşlaýmaň!**- diýip, berk tabşyryk berýärdiler.

Ähli-sünnet alymlary aýatda ady geçen butlaryň döreyeşi barada şeýle diýýärler: “Weddi, Suwa, Ýagus, Ýauk we Nası Nuh pygamberden öň ýaşap geçen weli, salyh kişilerdi. Olar wepat edende olaryň yzyna eyeren kişiler bardy. Wagtyň geçmegi bilen şeytan bu ynsanlaryň ýanyна gelip: Ol wepat eden welileriň surtyny çekip asyň, şeytseňiz olary ýatlap, hasam ybadat etmäge bolan höwesiňiz artar diýip, waswasa berdi. Halk hem şeytanyň waswasasyny berjäý etdiler. Olardan soňra gelen nesile bolsa, şeytan: Siziň ata-babalaryňz su welilere sygynyp, ybadat ederdiler diýip, waswasa berdi. Olar hem muňa aldanyp, ol welilere sygynyp, olara doga-dileg edip, ybadat edip başladylar.”¹¹

Şeytanyň hilesine üns beriň ilki welileri ýatlap durar ýaly olaryň suratyny çekiň diýýär! Soňra olaryň heýkelini ýasaň diýýär! Soňradan gelen nesile bolsa, ata-babalaryňz bulara sygynyp, doga-dileg, ybadat ederdiler, sizem olara ybadat ediň diýýär.

Dogry ynançdan, akydadandan azmagyň sebäpleri:

- 1-Dogry akydany bilmezlik we akydany öwrenmek üçin yħlas etmezlik.
- 2-Ýalňyş we Yslama ters bolan ata-babadan galan ryymdyr, ynançlara eýermek.
- 3-Öwliýa we alym kişileri söýmekden öte geçmek we olary hakyky derejelerinden ulaltmak we Allah Tagalaň käbir wasplaryny olara ýöňkemek.
- Mysal üçin jemgyyetimiziň içinde-de pylan öwliýa nirde bolsaňam bizi görýärmiş, yetiş diýseň yetişyärmiş diýip, diňe Allah mahsus bolan wasplary mahluga ýöňkeyärler. Çünkü bendesini ähli ýerde görüp we eşdip duran diňe Allah Tagaladır.
- 4-Jemgyyetiň, maşgalaň we ene-atalaryň içinde terbiyeçiliğiň peselmegi we dini ylyma ähmiýet bermezligi.

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammed salat we salam bolsun.

1-Sahaba diýip: Pygamberimizi (sallallahu aleýhi we sellem) görüp muslim bolup dünýäden öten kişilere aýdylýar. Tabygyn: sahabany gören muslimler. Taby-tabygyn bolsa: tabygynlary gören muslimler.

2-Buhari (No:7372) Abdullah bin Abbas radiallahu anhumadan.

3-Buhari (No: 4347), Muslim (No: 19/29) we başgalary Abdullah bin Abbas radiallahu anhumadan.

4-Bakara, 2/213.

5-Yunus, 10/19.

6-Kutsi hadys: Manysy Allahdan sözi Pygamberden.

7-Hanif: Allah şärik goşman, şirkiň ähli görnüşünden yüz öwrüp bir Allaha ybadat edýän kişiler.

8-Muslim (No: 2865/63) Iýaz bin Himar el-Mujaşı radiallahu anhdañ.

9-Taberi “et-tefsir” (No: 4051, Bakara süresi 213-nji aýatyň tefsiri), Hakim “el-Mustedrek” (2/442,546)

10-Nuh, 71/23.

11-Suýuti “ed-Durrul-Mensur” (6/427-428)